

ኤረትርዮ፡ እት ፊራሮ ዘርእ-ተመር

ፊዳብያም ዜርአት ዕጨይ-ተመር

አድም አብሐሪሽ

20 ሚያዮን ምን ሸዐብ ዐለም ሰፍሩይ እት እንቱ ነብር ሀለ። እለ እብ ሰብብ ኡዳም ለከልቀዩ ወናይ ጠቢዐት ብቆት ለትመጽእ ሰፍረ ለኢቀድር ሸዐብ፡ ነብረ ቅይር ሰበት በሌዕ፡ አረይ አክረሾት ገብእ። ሰፍረ ህዬ እብ ኢረኪብ እተይ ሐርስ ለትመጽእ ዛህረት ኬልም ተ። ሐረስቶት፡ እተዮም እግል ልወቅሎ ለልትነፍዖ እቡ አብሳር፡ አስክለ እቱ ለአዘቡ ሱግ ለካዩደ ገበይ፡ ክምሰልሁመ እት ዘባይን ለልአበጽሖ እቡ በሰር ወሽቃይ እተዮም፡ መታክል ናይለ በዝሐዩ ድወል ዐለም ቱ። ሰፍረ እግል ትስረት ወሐረስቶት እግል ልርብሖ ህዬ፡ ለሔስ አብሳር ሐርስ ጥወር እቱ ተአቴ ለህሌት ዐለምን፡ እተይ እግል ልበርክት፡ ዑለመእ ዲብ ተጠውር ሐርስ ላሊ ወአምዕል ከድሞ ህለው። እት ፍሬታት ወብቅል ብዕድ ለወድዉ ብሑስ፡ አስክ ዲብ ሰቦትመ ሚ ክም ፈሬ እግል ለአምሮ ልስህሮ ህለው። አሮት ምን ዝያደት እትለ መደት ጎን ዲብ ጋብሆት ሰፍረ ሐዞት ወቅል ለአገዴ ለህለ ብቀል ህዬ፡ ዕጨይ ተመር ቱ። ሸዐብ እዲነ ምን ሰፍረ እግል ልትባለሕ፡ ዘርእ ዕጨይ ተመር ለሐርስ ወለአበቅል ሀለ። ምናተ ዕጨይ ተመር እት ምግባይ ምፍጋር ጸሓይ አስዩ ወቅብለት አፍሪቀ ምን ልትዘረእ ዝያድ 6000 ሰነት እድወር ክም ሀለ፡ ታሪክ ለሓኬ። ተመር ክም ነብረ ለልትሐሬቡ አስባብ፡ • ተመር ቅዘእ ብዙሕ ብእቱ። ካርባይድሬት፡ ቪታሚናት፡ መዓድን፡ ጽበጥ ማይ፡ ወእብ ዐቢሁ

ከዐስ-ውጅህ፡ ሐዲድ፡ ፖታስዩም፡ ማግኔዥም፡ ማንጋኔዥ፡ ነሐስ፡ ቪታሚን ቢ-6፡ ሒሊት ወሐፋነት ወብዕድ...። • ጥዑም ሰበት ቱ፡ በደለ ስከር ገብእ። • ዱቅሪ ዲብ ዘባይን እግል ተአብጽሑ ትቀድር። • አክረሾት ለሐርብ • ሰበት ኢከርብ፡ ጠለብ ውቁል ቡ • አካን ክሉ ነበሪት ደብእ እት እዲነ ምን ልትበለዕ 6000 ጅንስ ብቅል፡ 8 ሌጣ ቶም ለ50% ሒሊት ወሐፋነት እግል ሸዐብ እዲነ ለልሀይቦ። ተመርመ ምስል እሎም ሰልፋያም አዝረአት ቱ። እምበል እሊመ ዕጨይ-ተመር፡ አሮት ምን ከህላት ሐፋነት ወተቅዱራት ሐለት ጀው ለቡ ብቅል ምንማ ቱ፡ ዔማት ነብረ ውጅህት ክም ቱ አስክ እለ እመር ኢጸንሐ። እት ሰቦት ወሽብህ ሰቦት ሰበት በቅል፡ እት ቅብለት አፍሪቀ ምን ገብእ ወድወል ምግባይ አሰዩ፡ እብ ብዝሔ በቅል። መስር፡ ሰዑድዮ፡ አልጄርያ ወኢራን እት ሰነት 2018፡ አግደ መፍርየት ተመር እት እዲነ ክም ተን ተአስደ። ቀጠር፡ ዒራቅ፡ ያማን፡ ክዌት፡ እማራት ወሱዳንመ ተመር ሰኒ በቅል ዲቦን። ክህላት ተመር ዲብ ሰቦት ለርኤት መነዘመት ነብረ እዲነ (FAO) እሊ ብቅል እሊ እት ድወል ብዙሕ እግል ልትዘረእ ወሐረስቶት እንዴ አፍረው ምኑ እት ጋብሆት ሰፍረ ሐዞት እግል ተሀሌ እሉ ትሰጂዕ ህሌት። ዕጨይ ተመር፡ ምን 392 ምትር ምተሐት ጠፋሐት በሐር ለሀለ ባካት እንዴ አንበተ፡ አስክ 1500 ምትር ምለዐል ጠፋሐት በሐር እተ ሀለ ምድር በቅል። እት ዔማት ማይ መሪር ወትርበት መልሐትመ በቅል። እት እዲነ 1200 ጅንስ ዕጨይተመር ሀለ። ምን እሊ ለሔሰው ልትበሀሎ 20 ጅንስ ተመር እት ገብኦ፡ ዲብ ሰቦት ባካት ዋሐት (Oasis) እት በቅሎ፡ አግደ ነብረ አዳም ጋብአም ሀለው። ዲብ ዕጨይ ተመር፡ ዕጨት አንሰት ወዕጨት ተብዐት ሰበት ሀለ፡ ለተልቄሕ እብ ሸማል ቱ ለገብእ። ተመር፡ ምን ሐቴ ዕጨት ለትትረከብ ቅምጅለት ምን 4-18 ኪሎ ትትመዘን። ምን 160c-340c ሐፋነት ዲብለ ቡ ምድር ሰኒ በቅል። እት ድቅብት ሐፋነትመ እግል ልብቀል ቀድር። ማይ ብዙሕ ምን ረክብ ለኢለክቤ፡ ሐድ ምን ረክብመ ጽምእ ለልክህል ጅንስ ብቅል ቱ። ዘርእ ተመር ዲብ ኤረትርየ እት ዐድነ እግል ሰልፍ ኢነት ኤረትርየ፡ እት ፊራሮ ዘርእ ተመር አድም አብሐሪሽ ዲብ ሰነት 1994 እብ ክልአት መዋጥኒን ዲብ አቅሊም ቅብለት በሐር ቀየሕ ክም ትጀረብ፡ ሰእየት ሰኔት ሰበት ሀብ፡ ውዛረት ሐርስ ዕጨይ-ተመር ሕስር ውቁል እግል ተሀቡ እንበተት። ምን ሰነት 2017 ወእንሰር ዲብ አቅሊም ቅብለት በሐር ቀየሕ ባካት መጣር ባጽዕ፡ ደማስ፡ ሽዕብ፡ ገደም፡ ገሕቴላይ ወብዕድ ድዋራት እግል ልትዘረእ እኑቡት ለሀለ፡ ወሰእየት ለልሀይብ እብ ሰኔት በሽር ለሀለ ሰበት ቱ። እሊ ዕጨይ-ተመር ፍሬሁ እት አስዋግ ዐድነ እግል ንርአዩ ልትሰኤ። ውዛረት

ሐርስ እተ ዝያድ 1200 ኪሎምትር ለገብእ ለዋው በሐርነ እሊ ዘርእ ተመር ክም በቅል እክድት ሰበት ህሌት፡ እተ ክልኤ ከረም ለረክብ አቅሊም ቅብለት በሐር ቀየሕ እት ለሔሰት ደረጃት ዐቦት ክም ህለ፡ ዲብ አቅሊም ቅብለት በሐር ቀየሕ መስኡል ብቅል ፍሬታት ወሐምሌ ሻብ ዳንኤል ከሰቴ ወዴሕ። አቅሊም ቅብለት በሐር ቀየሕ ክልኤ ዝላም እት ሰነት (ሰሕል ወኣውለት) ለረክብ ሰበት ቱ፡ ትርበቱ መሉሐት ለበ ሰበት ቱ፡ ዘርእ ተመር ለትናሱብ፡ ጋድሞታት ጣፌሕ ወሕፉን ሰበት ቡ፡ ምን ኣውለት ለደንን ወሓይዝ ዲብ ተአሸክፍ ወትአሰቴ፡ ሐርስ ተመር ዋሴዕ እግል ተአብቅል ዲቡ ክም ትቀድር ሻብ ዳንኤል በሸር። እት መርከዝ ብሑስ ሐርስ ሐልሐሌ ለሔሰው ጅንስ አዝረአት ተመር ክም ቶም ለትአከደ 9 ዘርእ ተመር፡ ዲብለ አቅሊም ዲብ ህለ አካናት እግል ጀርቤ እንዴ ትዘረአው፡ እት ክልኢቱ ቀላቅሎታት ዐድነ እግል ልፍሬ ክም ቀድር፡ ሰብ መቅደረት ሐርስ ዐድነ ቡሑሳሙ ህለው።

ጀሪደት ኤረትርዮ ሐዳስ፡ ‘ፈዳብያም ዜርአት ዕጨይ-ተመር’ እበ ልብል አርእስ፡ ዮም ዲብ ሸቲል ዕጨይተመር ሰኖታት ብዞሕ ለትጋደለው ሐረስቶት፡ ዐብደለ ስዌልሕ ወመምህር መልኣኬ ገብሬክርስቶስ ወተጃርቦም እግል ንክተብ እግልኩም ቱ፡ ቅራኣት በኪተት፡ ዐብደለ ስዌልሕ ወመምህር መልኣኬ፡ ዲብ ኤረትርዮ ዕጨይተመር እግል ልብቀል ክም ቀድር ለአከደው፡ መፍርየት ተመር እት አቅሊም ቅብለት በሐር ቀየሕ ለገብአው፡ ተጃርቦም እት ብዕዳም ሐረስቶት ለዐደው ወሐብሬ ካፍየት እብ ክሱስ ዕጨይ-ተመር ወጠባይዑ ለመነሐው፡ ኬድመት ወዕጹማም ሐረስቶት ቶም። ሕኩመት ኤረትርዮ እግል ሰጀዖት እሎም ክልኣት ሐረስታይ፡ ተመር ለዘርአ እቱ ምድር ሀበት፡ ወሰዳይተ ዲብ ትቀድም እሎም፡ ተጃርብ ድወል ብዕድ ምኑ ጀላብ እግል ልድረሶ ወዲብ ኤረትርዮ እግል ልጅለቦ ወለአስብቆ፡ አስክለ ሐቴ ምን መፍርየት ተመር ላተ አፍሪቃይት ደውለት ቱኒዝየ እንዴ ነድአቶም፡ አምር ክም ረክቦ ወዴቶም። ዐብደለ ስዌልሕ ምን ሰነት 1974 እንዴ አንበተ ዲብ ስዑድየ ክም ሸቃላይ ዲብ አራዲ ሐርስ ተመር ለከድመ፡ ተጅርበት ብዝሕት ለቡ ሐረስታይ ቱ። መምህር መልኣኬ ከማን፡ ዲብ ሜዳን ዲብ ቅስም ብሑስ ወተውሲቅ ሸቄ ሰበት ዐለ፡ ምንለ መደት ለህ እብ ክሱስ ተመር ሐብሬ ካፍየት ጀምዕ ክም ዐለ ለሓኬ። አሰይድ መልኣኬ ዕጨይ-ተመር ብዞሕ ዛርእ ምንመ ዐለ፡ አዜ ላቱ 500 ዕጨት እንጅሕ ህለ፡ ዐብደለ ስዌልሕመ 550 ዕጨይ እተን ዳዊ ህለ። ክልኢቶም ሐረስቶት እትሊ ወክድ ጎነ፡ እብ ቅያስ ሐድ ዲብ አስዋግ ዐድነ፡ ዝቤ ፍሬ ተመር ወጠነ እንቡታም ህለው።

ክልሊቶም መዋጥኒን ፍጥነቶም፡ ኤሪትሪያ ዐድን እብላ ለህሌት እላ ሐለት ጀው ሰኔት፡ ትርጉም ርሽድት ወሐናት ዝላም፡ ለዋው በሐረ እብ ዕጨይ-ተመር እግል አግመሎቱ ወመትጃግራይት እብ እተይ-ተመር እግል ትግበእ ለትብል ተ። “አብሽርክ ሐረስታይ፡ ዲብ ፈርያት ተመር ትከሰእ!” እት ልብሎ ህዩ፡ አዜ ዲብ ዝርአት ዕጨይ-ተመር ሕኩመት ኤሪትሪያ እትብግስቱ ለህሌት መሻገሪ ወወቀይ ለሐምዶ። ከመምህር መልካኬ ዲብ እሊ ተጃርቡ ዲብ ለሐኬ፡ ምን ወሬሕ ማዮ አስክ ሰብተምበር እተ ህለ ወቅት፡ ለዋው በሐር ኤሪትሪያ፡ ሐፋነት ትርድት፡ ኤተቢት (ቅባር ካምሲን) ምንመ ቡ፡ “ለብዕድ አዝረአት በዴ ዲብ ህለ፡ ዕጨይ-ተመር ላኪን እላ ሐለት ጀው ድቅብ እንዴ ከህለ ለፈሬ ብቀል ቱ” እት ልብል፡ “ምን 1994 ወእንዜ እት ጃርዲንዬ ተመር ዲብ እዘርእ አንበትኮ፡ ውዛረት ሐርስመ ምን ብሪግንዩ ለአምጸአቱ ዘርእተመር ህበተ’ኒ” ወስክ። ለዘርአካሁ ዕጨይ-ተመር፡ ሰፍ ተብዐት ጅንስ ሰበት ገብእ፡ ኩሉ ኢኮን ለፈሬ፡ አሰይድ መልካኬ ምን ሐቱ ሰኒ ለፈሬት ተምረት፡ 70 ኪሎ ክም ረክቦ ዲብ ለአስእል፡ ዲብ አውረሐት ማርስ ወአብሪል ተመር ክም ልትዳቀል አከደ። “ለነቅስ ምኒን ከባካብ ሰበት ህለ፡ እተ መደት ሰልፍን ዕጨይ ብዙሕ ዘርአን ወኢአፍሬን፡ ለተጃርብ ዲብ እንወስኩ ሰበት ሂረርን ላኪን፡ አዜ ‘ምን ሐድ ዕጨይ፡ ብዙሕ እተይ’ ለልብል መብደእ ጸብጣም ህሌን። ሐቱ ዕጨት ተመር ዝያድ 7 ምትር ሰሙይ ማይ፡ ሽፍር ጠቢዐት ወትርበት ርሽድት ወወጂበት ተሐዜ” እት ልብል መክር። “ተመር ሰኒ እተይ እግል ለሀበከ፡ ሐቱ ዕጨት ምን ሰማን ቅሽን ወቅምጅለት እግል ትሕለፍ አለበ፡ ሕነ አስክ-ለዐል 20 ምትር በጼሕ አተቃበልናሁ ወህቱ ትሳበረ። እላ ተጅርበት ናይ ሰማን-ቅሽን ምን ሐረስቶት ናሚብዩ ለነስአናህ ተ” ልብል መምህር መልካኬ። ተመር ዲብ ኩሉ ድወል እዲን ህለ፡ ምናተ እብ ጅንሱ ወእሱሉ፡ ለልህይቡ እተይ ወፍሬ ለልህይብ ዲቡ ዓማር ልትፈናቱ። ገሌሁ ሐቆ ሐምስ ሰነት ፍሬ ለህይብ፡ ገሌሁ ህዩ እንዴ ተአከረ ምን 12 ሰነት ወለዐል እተ ህለ ዓማሩ ፈሬ። ናይ ገሌሁ ድወል ተመር ህዩ 21 ሰነት ዲበን ፈሬ (እተይ ለህይብ።) ከእብሊ፡ ተመር ዓማር ፍሬሁ አመሮት ሰኒ ምህም ጋር ቱ። አሰይድ ዐብደለ ስዌልሕ (ረሻይደ) ህዩ፡ ምን 1994 ወእንዜ ቱ እምበል ህኮት ዲብ ዘርእ-ዕጨይ-ተመር ብጉስ ለህለ። ደሐን ዕልብ ዕጨት ዲብ ፍሬ እብጸሕ ህለ። ተመር ምውስም ዎሮት ክም ሰኔ ወምውስም ካልእ ክም ለአኬ አሰይድ ዐብደለ ምን ተጃርቡ ለአስእል። “ተመር ነዳፊት ለሐዜ፡ ማይ ሰኒ እግል ልስቱ ቡ፡ ምን ባልዲን፡ ክም በሽለ ህዩ ምን ሰራይር፡

ሀቡይ፡ ወዓጊ፡ ሸለሊት፡ አቅሕመ ወሐሸራት ወአው ብዕድ ተመር ሰበት ፈቱ፡
ዓቅቢት ትርድት ለሐዜ፡ ሸቅሉ ሰኒ ድቁብ ቱ። ሰኒ ራዔካሁ ምን ገብእ፡
እግል ሔርሳዩ ወደውለት ለልአተጅር ጅንስ እተይ ቱ። ምን ክሉ ወለዐል
ህዩ እት ሐፋነት ለቡቱ ከህላት!” ልብል። ሐረስታይ ዐብደለ ስዌልሕ፡ ክሉብ
ለሀለ አካነት 48 ሂክታር ትገብእ፡ እክል፡ ጎዕ-በርበሬ፡ ብርጫቅ ወብዕድ
አዝረአት ዛርእ ሀለ። ውላዱ፡ ውላድ ውላዱ ወአቃርቡ 50 ገብእ ወኩሎም
ዲብለ መሸጮ ሸቁ። ምን 40-50 ኪሎግራም ምን ሐቴ ዕጨት ለልሀይብ
ዕጨይ ተመር ቡ፡ ገሌሁ ምን ሐቴ ዕጨት ምን 70-80ኪሎ ተመር ለአፈሬ
እሉ ሀለ። “ሐቴ ዕጨት ምን 5-10 ሰነት ዕምር ክም ወዴት፡ እነቅለ ወእት
አካነ ብዕደት እንሸትል፡ ምን ሐቴ ዕጨት ምን ክልአት ኩንታል ወለዐል
ለረክቦ ሐረስቶት ድወል ብዕድ ሀለው። እሎም እግል ነዐሬ፡ ጅህድነ እግል
ነአተላልዩ ቱ። ዲብ ዘርእ-ተመር ወአጅናሱ ለብናቱ አምር እግል ንወቅል
ለአትሐዜነ።” ልብል አሰይድ ዐብደለ። ተመር ቀላቅል ምፍጋር ጸሓይ ዐድነ
ጥዑም ቱ፡ ዲብ ሱግ ጠለብ ቡ። “እብ ረኪስ ነአዘብዩ ህሌነ፡ ክምለ ተዐብናህ
ዲቡ እብ ቃሊ እግል ነአዘብዩ ወጅብነ፡ ላኪን ቅድረትለ መጅተመዕነ እንዴ
አመርነ እርኩሳሙ ህሌነ” እት ልብል፡ ከይራት ተመር ኤረትርዩ እግል
ልጃቅፎ ዲብ ኩሎም ሐረስቶት ለዋው በሐር አቃሊም ቅብለት ወግብለት
በሐር ቀየሕ ሊካሁ ቀድም። ምነ እተይ-ተመር ለረኩቡ ማል፡ ዲብ ብንዩት
ትሕትዩት ግርሆም፡ አላት ሐርስ፡ ትራክተራት፡ መቶራት ማይ ወሕፋር ዐወሊ
ክም ለአውዑሉ እት ለሐብር፡ “ሕኩመት ትሰዴነ ምን ኢትዐሌ፡ እለ ዮም
ባጽሓመ ለህሌነ ደረጅትመ ወኢበጽሐናህ፡ ሰእዩት እንዴ በተክናመ ወአዘምነ
ምነ ዐልነ ለዘርእ-ተመር። ላኪን፡ ውዛረት ሐርስ አብሸርኩም፡ እለ ውደው
ወእለ አስኑ ዲብ ትብለነ፡ አዜ ዲብ ኬር ወእተይ ዕዱያም ህሌነ።” ልብል
አሰይድ ዐብደለ። ሐረስታይ ዐብደለ ስዌልሕ፡ ዕጹም፡ ተጃርብ ለልሐዜ፡
ወእግለ አክእለለዩ አምር ወተጃርብ ዲብለ ብዕዳም ክምሰሌሁ ሐረስቶት
ወመስተስምረት ተመር ለልሐልፍ መዋጥን ቱ። “ተመር ኤረትርዩ ምነ ናይ
ብዕድ ድወል ለልትሐሬ እቡ አሰባብ፡ ሰኒ ወአማን ጥዑም ቱ፡ ለሰበብ ህዩ፡
ለብዕድ ድወል ወገባይል ምድርም ሰቦት ወሐበት ትርበት ሰኔት ለአለቡ ቱ።
ቀላቅሎታት ምፍጋር ጸሓይ ኤረትርዩ፡ እት ፊራሮ ዘርእ-ተመር ፈዳብያም
ዜርአት ዕጨይ-ተመር ዐድነ ምን ከበሰ ለትትከሬ ክልኤ-ሰለስ ጠበቀት ለብእተ
ትርበት ርሽድት ሰበት ቡ፡ መላሐት ሰበት ቡ፡ ሐፋነት ሰበት ረክብ ወሸፍር
ጠቢዐት ሰበት ነአሸፍሩ፡ ተመሩ ሰኒ ጥዑም ቱ፡ ሐር ሰኮት ቱ፡ ዐጅወት

ኢኮን። እምበልሁም ተመርዐረብ እብ ኪማኢያት (Chemicals) ቱ ለሸፍር፡ ሕነ ሸፍር ጠቢዐት ሰበት ንትነፈዕ፡ ተመርነ ወጂብ ቱ።” ልብል። ኤረትርየ ክምሰል ተሐረረት፡ አሰይድ ዐብደላ ስዌልሕ እት ስዑድየ ሐን አዳም ከድሙ ለዐለ መሸሮዕ ተመር ምኑ እንዴ አዝመ፡ ዐዱ አቅበለ። “ዘርእ ተመር ህዩ እት ዐድነ በቅል” ሰበት ቤለ፡ “ለኬን ረከብክወ ተጅርበት እት ዐጂ እግል ኢደየ ብዩ እቤ ከትበገስከ፡ ወእለ ኣነ ምስል ዕጨይ-ተመር ወጠቢዐቱ ዲብ እትጋሐል እዘርእ ወአፈሬ ህሌኮ። ልሰዕ ለንየቼ ሕቁቀ ምንመ ኢህሌ፡ ኩሎም ሐረስቶት ዲብ ልትዓወኖ ዲብ ተመር ወፈርያቱ አስተስመረው ምን ገብእ፡ እግል ንትዐወት ቱ። ምን ድወል ብዕድ ለእንረክቡ ተጃርብ እግል ልንፈዐናቱ” ዲብ ልብል፡ ተመር ናይ ዮም ወሙስተቅበል ዕጨይ እብ አክያሩ ክም ቱ ለአፍህም። ኩሉ ለዋዋት በሐር ኤረትርየ ህዩ እግል ዝርአት-ተመር ምድር ውጡይቱ። ሕኩመትናመ ዲብ ባካት ገደም፡ መከረይ-ጥያራት ባጽዕ፡ ወባካት ከዛን ጋሕቴላይ፡ መሻሬዕ ዕጨይ-ተመር እግል ቲዴ በዳሪት ሰኔት ናስአት ህሌት። ለተአትናይት ሓለት ጀው፡ ትርበት ሰኔት ወክእሉል ተጃርብ ሐቆ ህለ፡ ኤረትርየ አርደት-ተመር ክም ትገብእ ሩእየት ዋድሐት ቀደሜነ ህሌት።

ኤረትርየ ሓዳስ